

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i landet. Information bör också sökas från andra källor.

UKRAINA – Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer: situationen per den 31 december 2019

I. SAMMANFATTNING

I Ukraina är lagstiftningen och det institutionella ramverket för att tillgodose de mänskliga rättigheterna till stor del tillfredsställande. Samhället präglas samtidigt av kvarvarande delar av det sovjetiska och postsovjetiska arvet inklusive omfattande korruption. En grundläggande utmaning är den pågående ryska aggressionen, inklusive den olagliga annekteringen av Krim, och den ukrainska statens därigenom begränsade möjligheter att garantera respekt för de mänskliga rättigheterna på hela sitt territorium.

De senaste president- och parlamentsvalen genomfördes 2019 och bedömdes vara i huvudsak fria, pluralistiska och rättvisa. Det finns en aktiv opposition i parlamentet. Kvinnor är generellt underrepresenterade i både politik och i näringsliv, men parlamentsvalet resulterade i fler kvinnor på valda poster. Det civila samhället är aktivt och tillåts verka fritt. Samma sak gäller medier, men oligarker innehar en framträdande roll i medielandskapet. De rättsvårdande och brottsbekämpande myndigheterna, som är svaga och ofta korrumperade, är under reformering. Straffrihet för högre tjänstemän och politiker är vanligt förekommande.

Skyddet för fackliga rättigheter är bristfälligt och politiska diskussioner pågår om att förnya landets arbetsrättslagsstiftning från 1971.

Folkhälsan i Ukraina är svag, med låg medellivslängd för män, låg vaccineringsgrad, stor utbredning av hiv och tuberkulos, hög alkoholkonsumtion bland män och en relativt hög barnadödlighet. Våld i nära relationer är ett omfattande problem. Diskriminering av etniska minoriteter förekommer och det finns en utbredd negativ syn på hbtq-personer i samhället. I sammanhanget bör noteras att den ukrainska lagen mot diskriminering i arbetslivet sedan 2015 även omfattar diskrimineringsgrunden sexuell läggning och könsidentitet. Prideparader har de senaste åren kunnat genomföras i Kiev, Odessa och Charkiv.

Rysslands olagliga annektering av Krim och den ryska aggressionen mot östra Ukraina, som lett till att stora delar av landet ligger utanför den ukrainska statens kontroll, har bland annat inneburit nya utmaningar för Ukrainas förutsättningar att kunna garantera respekten för de mänskliga rättigheterna. Särskilt utsatta är de 1,4 miljoner registrerade internflyktingarna samt civilbefolkningen i konfliktområdena. På Krim förföljs och trakasseras krimtatarerna av de ryska *de facto*-myndigheterna, som också har förbjudit krimtatarernas politiska organ *Medzjlis*.

Situationen för de mänskliga rättigheterna i Ukraina är väl dokumenterad av flera internationella insatser, inte minst FN:s särskilda övervakningsmission för mänskliga rättigheter i Ukraina (HRMMU) med mandat från FN:s råd för mänskliga rättigheter.

II. RÄTTSSSTATENS PRINCIPER

I Ukraina finns lagstiftning och institutionella ramverk för att tillgodose respekten för de mänskliga rättigheterna på plats. I praktiken anses dock det ukrainska rättsväsendet, inklusive domstolsväsendet, vara korrupt och allmänhetens förtroende för rättsväsendets oberoende är lågt.

Sedan flera år tillbaka pågår ett omfattande reformprogram för rättsväsendet. En ny särskild domstol för korruptionsmål, en ny Högsta domstol och ett antal nya antikorrupsionsmyndigheter har inrättats. Effektiviteten hos de nya institutionerna varierar och deras arbete möter ofta kritik från andra myndigheter och vissa politiker. Ukraina placeras 2019 på plats 77 av 126 i *World Justice Projects* rättsstatsindex, vilket är en marginell förbättring jämfört med tidigare år.

Ukraina bedriver sedan några år ett arbete för att bekämpa korruptionen. Till framstegen hör införandet av ett elektroniskt och transparent system för offentlig upphandling, en lag om e-deklarationer för statliga tjänstemän och politiker, steg mot marknadspris på naturgas på den inhemska marknaden, ökad transparens inom offentlig budgetering och åtgärder för att privatisera statliga företag. Arbetet mot korruption hämmas dock alltfjämt av jäv och bristande politisk vilja enligt *Transparency International* (TI). Enligt organisationens index över upplevd korruption uppvisade landet 2019 en marginell tillbakagång och placerades på plats 126 av 180.

Myndigheter som är inblandade i anti-korruptionsarbetet vittnar om att det är en utmaning att deras utredningar och åtal sällan leder till fällande domar eller tas upp i domstol. Antikorruptionsbyrån Nabu och dess chef har utsatts för påtryckningar efter att myndigheten åstadkommit framsteg i utredningar av ett antal politiskt känsliga fall.

Rättssäkerhet

Det ukrainska rättsväsendets oberoende uppvisar brister och står i praktiken delvis under politiskt inflytande. Allmänhetens förtroende för rättsväsendet är svagt vilket kan förklaras med att korruptionen alltfjämt är utbredd och att takten i arbetet med reformprogrammen är låg. Under 2019 har det nya politiska ledarskapet tagit initiativ till förbättringar av vissa reformer inom rättsområdet, bland annat att reformen av Högsta domstolen görs om och antalet domare i domstolen halveras.

2017 utsågs nya domare till Högsta domstolen. Unikt för urvalsprocessen var att kandidaterna granskades ur ett etik- och integritetsperspektiv av ett utomstående rådgivande organ (*Public Integrity Council*, PIC) bestående av journalister, akademiker och jurister. Europarådets bedömning av rekryteringsprocessen var överlag positiv. Det ukrainska civilsamhället reagerade dock på att det slutgiltiga urvalet skedde bakom lyckta dörrar, att urvalet inte motiverades offentligt och att några kandidater som underkänts av PIC ändå utnämndes.

FN:s särskilda övervakningsmission för mänskliga rättigheter i Ukraina (HRMMU) har rapporterat att individer som misstänks för samröre med de självutnämnda "Folkrepubliken Luhansk" och "Folkrepubliken Donetsk" har fallit offer för godtyckliga frihetsberövanden, misshandel och tortyr.

Vittnesmål om övergreppen avfärdas dock ofta av de så kallade domstolarna på de icke-regeringskontrollerade områdena. Enligt HRMMU har det förekommit flera fall då personer anklagade för samröre med de ryskledda väpnade grupperna har nekats rättshjälp. De har även rapporterat om fall då principen om oskyldighetspresumtion har ignorerats.

Straffrihet och ansvarsutkrävande

En aspekt av bristerna i Ukrainas rättsväsende är att straffriheten är utbredd och ansvarsutkrävandet eftersatt. Korruptionen mellan näringslivet och staten är omfattande, vilket bland annat tar sig uttryck i bristande verkställighet av domar. Politiker, höga tjänstemän och företrädare för högerextrema grupper med kopplingar till vissa makthavare åtnjuter ofta straffrihet. Ett flertal uppmärksammade brott mot journalister och aktivister är fortfarande ouppklarade. Hatbrott mot hbtq-personer förekommer och straffriheten för dessa brott är utbredd.

Den ryska aggressionen mot östra Ukraina och den olagliga annekteringen av Krim har förvärrat situationen gällande straffrihet i dessa delar av landet. HRMMU pekar på fortsatt utbredd laglöshet i de icke-regeringskontrollerade delarna av Donetsk och Luhansk län, men även på bristande ansvarsutkrävande i de regeringskontrollerade konfliktnära områdena. Enligt bland andra *Amnesty International* och *Human Rights Watch* begår både de ryskledda väpnade grupperna och de ukrainska styrkorna allvarliga övergrepp och kränkningar av de mänskliga rättigheterna och överträdelser mot internationell humanitär rätt.

III. DEMOKRATI

De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Presidenten och parlamentet väljs i allmänna val för en mandatperiod om fem år. Rösträtten är allmän för både män och kvinnor och valsekretess råder. En decentraliseringsreform pågår för att stärka kommunernas självstyrelse och lokal demokrati. De senaste tre parlamentsvalen har genomförts enligt ett blandat valsysteem, där hälften av parlamentets 450 ledamöter väljs utifrån proportionella partilistor och den andra hälften i enmandatsvalkretsar.

Enligt Kontoret för demokratiska institutioner och mänskliga rättigheter (ODIHR) vid Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) återspeglade president- respektive parlamentsvalet 2019 folkviljan och var i huvudsak fria, pluralistiska och rättvisa. Valdeltagandet var i parlamentsvalet nästan 50 procent och i presidentvalet cirka 62 procent. 23 procent av de registrerade kandidaterna i 2019 års parlamentsval var kvinnor. Regeringspartiet ”Folkets tjänare” vann en majoritet av platserna, men även andra fraktioner finns representerade, varav flera aktiva oppositionspartier.

På grund av Rysslands olagliga annektering av Krim och den ryska aggressionen mot delar av Donetsk och Luhansk län kunde val inte genomföras i dessa områden, varför 26 platser i parlamentet är vakanta.

Lika rättigheter för män och kvinnor garanteras av författningen och genom särskild lagstiftning. Viktiga steg har tagits sedan 2014, men nivån på kvinnors politiska representation är alltjämt låg. Exempelvis finns endast en kvinna bland Ukrainas 25 guvernörer. Efter parlamentsvalet 2019 utgör kvinnliga ledamöter cirka 21 procent, vilket är en betydande ökning jämfört med det förra parlamentet, där endast cirka 12 procent av ledamöterna var kvinnor.

Under 2019 antog Ukraina en ny vallag som syftar till att minska fragmenteringen i parlamentet och införa ett mer transparent och stabilt valsysteem. Genom att avskaffa enmandatvalkretsar och införa ett krav om att minst 40 procent av kandidaterna på partilistorna ska vara av det motsatta könet förväntas könsbalansen förbättras. Den nya lagen innebär även stärkt rösträtt för internflyktingar och personer med funktionsnedsättning.

Ukrainas ombudsman för mänskliga rättigheter är formellt underordnad parlamentet. Ombudsmannen har enligt lag obegränsad rätt att utreda alla statstjänstemän och valda befattningshavare, och likaledes obegränsad tillgång till allmänna handlingar. Det finns dock inga påföljder för den som vägrar lämna ut dokument eller inte rättar sig efter ombudsmannens rekommendationer.

Det civila samhällets utrymme

Det civila samhället i Ukraina spelade en avgörande roll under den så kallade "Värdighetsrevolutionen" på Majdan 2013–2014 och fortsätter att spela en stark roll i samhällsutvecklingen och reformarbetet. I landet finns många oberoende människorättsorganisationer, inklusive för hbtq-personer, personer med funktionsnedsättning och etniska minoriteter. Kvinnor är i högre grad representerade inom civilsamhället än i de formella politiska organen. Breda folkrörelser av det slag som återfinns i många andra europeiska länder saknas dock i stor utsträckning i Ukraina

Det ukrainska civilsamhället tillåts att verka fritt och dialogen med den politiska makten är generellt sett god. Dock bidrar korrruptionen och bristerna i rättsväsendet till att straffrihet förekommer i vissa fall av våld eller hot om våld mot aktivister och representanter för civilsamhället.

IV. MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

I icke-regeringskontrollerade områden i Donetsk och Luhansk län förekommer upprepade rapporter om frihetsberövanden, avrättningar, påtvingade försvinnanden, tortyr och konfliktrelaterat sexuellt och könsbaserat våld. HRMMU rapporterar även att de ryska *de facto*-myndigheterna på Krim begår liknande brott mot de mänskliga rättigheterna. Enligt den ukrainske ombudsmannen för mänskliga rättigheter är 115 personer från Krim, varav 40 krimtatarer, anhållna som politiska fångar på Krim och i Ryssland.

Även i områden nära stridigheterna har HRMMU dokumenterat fall av tortyr, misshandel och godtyckliga frihetsberövanden.

Definitionen av tortyr i ukrainsk lagstiftning överensstämmer inte med FN:s konvention mot tortyr, vilket försvårar jämförandet av officiell statistik. Internationella organisationer har varken beviljats tillträde till den ukrainska säkerhetstjänstens fängelser eller till de ryskledda väpnade gruppernas förvar, trots att HRMMU har dokumenterat vittnesmål om förekomst av tortyr och misshandel i båda dessa.

I samband med konflikten har rätten att röra sig fritt inom sitt eget land försvårats av kontroller vid kontaktlinjen i konfliktområdet i östra Ukraina och till Krim. Antalet personer som passerar kontaktlinjen i östra Ukraina varierar mellan 25 000 och 30 000 om dagen, varav en fjärdedel utgörs av kvinnor med barn, äldre eller personer med funktionsnedsättning. De resande möts av en omfattande byråkrati och kvinnor riskerar att utsättas för sexuella trakasserier eller andra övergrepp. Regeringen har 2019 genomfört åtgärder för att förbättra förhållandena vid övergångarna på den regeringskontrollerade sidan.

Ukraina är ett ursprungs-, transit- och destinationsland för människohandel och situationen har förvärrats genom den väpnade konflikten. Enligt FN:s migrationsorganisation IOM har uppskattningsvis 49 000 personer fallit offer för människohandel i Ukraina de tre senaste åren, fler än i något annat land i Europa. Enligt IOM visar den ukrainska regeringen ett starkt engagemang för att motverka denna utveckling.

Dödsstraff

Ukraina blev medlem i Europarådet år 1995 och förband sig därmed att avskaffa dödsstraffet. Den sista avrättningen ägde rum 1997 och dödsstraffet avskaffades formellt år 2000.

Rätten till frihet och personlig säkerhet

Omfattande problem gällande rätten till frihet och personlig säkerhet i de icke-regeringskontrollerade områdena rapporteras av HRMMU. Därtill förekommer godtyckliga frihetsberövanden av journalister och påtvingade försvinnanden av krimtatarer på Krim. Enligt ukrainska myndigheter och civilsamhällsorganisationer har närmare 19 000 ukrainska medborgare bosatta på Krim tvångsrekryterats till den ryska försvarsmakten. På regeringskontrollerat område har individer som anklagas för samröre med de ryskledda väpnade grupperna, i strid mot folkrätten, blivit offer för godtyckliga frihetsberövanden, misshandel och tortyr.

Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Generellt sett respekteras yttrande- och pressfriheten i Ukraina. Medielandskapet är i huvudsak fritt och pluralistiskt, men starka privata

ägarintressen, enskilda fall av övergrepp och trakasserier mot journalister och den ryska desinformationskampanjen mot Ukraina påverkar mediernas förutsättningar negativt. Enligt Reportrar utan gränser pressfrihetsindex låg Ukraina på plats 102 av 180 år 2019, vilket är en förbättring med 27 placeringar jämfört med 2015. Förbättringen beror på ett antal reformer, exempelvis ökad transparens vad gäller ägande av medier.

Reportrar utan gränser rapporterar om att inflytelserika affärsmän, så kallade oligarker, intar en framträdande position i medielandskapet. De fyra största ägarna av tv-kanaler når tre fjärdedelar av tittarna och de fyra största ägarna av radiokanaler når cirka 90 procent av lyssnarna. Ägandet av tryckta medier är mindre koncentrerat. Internet är en arena för många nya oberoende medieprojekt.

Rysk informationskrigsföring som en del av den ryska hybridkrigsföringen mot Ukraina är ett problem. Den ryska aggressionen och desinformation i ryska medier har föranlett en ukrainsk motreaktion som har yttrat sig i förbud mot bland annat ryska tevekanaler och sociala medier. 2017 inrättade regeringen också ett *public service*-bolag, som dock lider av bristande finansiering.

Straffrihet råder till viss del för de brott som begåtts mot journalister. Under 2019 skedde 243 brott mot journalister och kränkningar av pressfriheten, inklusive ett mord, störningar, hot, misshandel och cyberattacker enligt civilsamhällesorganisationen *Institute of Mass Information*. Endast tio procent av dessa fall har utretts av polisen. År 2016 mördades journalisten Pavel Sjeremet i centrala Kiev, ett brott som ännu inte är uppkälat.

Enligt Ukrainas nationella fackförbund för journalister är situationen för yttrande- och pressfriheten allvarlig i icke-regeringskontrollerade delar av Luhansk och Donetsk län samt på Krim. Cirka 600 journalister har tvingats fly varav ett hundratal från Krim. Kidnappning, misshandel och frihetsberövande av journalister är vanligt förekommande, ofta efter att de anklagats för att ha haft kontakt med ukrainska medier.

På Krim har ryska anti-terrorismlagar resulterat i en rad politiskt motiverade rättegångar, förhör och misshandel av aktivister och individer som uttalat sig negativt om *de facto*-myndigheterna eller uttryckt pro-ukrainska åsikter.

Rätten till mötes- och föreningsfrihet

Mötes- och föreningsfriheten på regeringskontrollerat område bedöms inte vara föremål för allvarligare inskränkningar och föreningslivet är rikt.

I de icke-regeringskontrollerade områdena är situationen bekymmersam. De ryska *de facto*-myndigheterna på Krim stämplade 2016 krimtatarernas verkställande politiska organ *Medzjlis* som en extremistisk organisation, vilket innebar att organisationen förbjöds. Internationella domstolen (ICJ) har genom ett beslut om interimistiska åtgärder uppmanat Ryssland att häva förbudet, vilket Ryssland inte har hörsammat.

Religions- och övertygelsefrihet

Religions- och övertygelsefriheten är skyddad av Ukrainas författning. Enligt den ukrainska organisationen *Institute for Religious Freedom* respekteras dessa friheter i allmänhet i de regeringskontrollerade delarna av Ukraina. Religion har dock blivit ett politiskt instrument i de icke-regeringskontrollerade delarna av Donetsk och Luhansk län. HRMMU rapporterar om övergrepp och kränkningar av religionsfriheten i dessa områden, bland annat i form av förföljelse, tortyr och mord på präster och troende tillhörande andra religioner eller trosinriktningar än den ortodoxa kyrkan under Moskvapatriarkatet. Även på Krim begås kränkningar av religionsfriheten av de ryska *de facto*-myndigheterna, i synnerhet riktade mot krimtatarer.

På regeringskontrollerat område är rätten till hälsa, inklusive sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter, inte föremål för inskränkningar. Dock har kyrkan politiskt inflytande över värderingfrågor, inklusive över frågor som rör exempelvis våld i nära relationer, där Ukrainas kyrkoråd aktivt verkar för att Ukraina inte ska ratificera Istanbulkonventionen om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet.

V. EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

Fackliga rättigheter och relaterade frågor

Ukraina har ratificerat Internationella arbetsorganisationens (ILO) åtta kärnkonventioner. Landet förbjuder därmed tvångsarbete, barnarbete, diskriminering i arbetslivet och skyddar föreningsfriheten och förhandlingsrätten.

Ukraina placeras på Internationella fackliga samorganisationens (ITUC) *Global Rights Index* på kategori fem av fem vad gäller efterlevnad av fackliga rättigheter, vilket avser ”Inga garantier för de fackliga rättigheterna”. Det pågår för närvarande politiska diskussioner om att förnya Ukrainas arbetsrättslagsstiftning från 1971.

Diskriminering i arbetslivet är förbjuden enligt ukrainsk lag, men förekommer. I december 2017 beslutade den ukrainska regeringen att avskaffa en rad förbud för kvinnor att utföra olika yrken. På arbetsmarknaden märks en motvillighet att anställa före detta soldater och det saknas tillräckliga program för att återintegrera dessa i samhället.

Arbetslösheten bland officiellt registrerade arbetstagare var nio procent 2019, varav åtta procent för kvinnor och tio för män. Det finns ett stort antal undersysselsatta eller icke registrerade yrkesverksamma.

Den ryska aggressionen har inneburit omfattande negativa ekonomiska konsekvenser för Ukraina, bland annat genom att betydande delar av landets territorium och befolkning befinner sig under Rysslands kontroll. Konflikten har inte minst en hämmande effekt på utländska investeringar, vilket hindrar ekonomisk utveckling.

Rätten till bästa uppnåeliga fysiska och mentala hälsa

Flera internationella organisationer vittnar om att folkhälsan i Ukraina är bristfällig. Medellivslängden för kvinnor är 77 år och för män 67 år. De främsta orsakerna till männens låga medellivslängd är livsstilsrelaterade, såsom rökning, dålig kost, stress och överkonsumtion av alkohol.

Ukraina uppvisar en hög dödlighet i smittsamma sjukdomar, främst tuberkulos och aids. Enligt UNAIDS upplever landet den näst största

hiv-epidemin i Östeuropa och Centralasien. Antalet nya rapporterade fall av hiv växer, och 2018 var 240 000 personer hiv-positiva. Närmare hälften av de hiv-positiva får inte medicinsk behandling, vilket delvis beror på att många är omedvetna om sin smitta. Trots den svåra ekonomiska situationen har Ukraina visat ett stort engagemang för att bekämpa epidemin, främst inom antiretroviral behandling.

Barna- och mödravården är eftersatt på grund av bristande resurser. Barnsjukdomar sprids ofta på förlossningskliniker och utgör den främsta orsaken till en förhållandevis hög barnadödlighet. Enligt FN dör i Ukraina 8,7 av 1 000 levande födda barn före fem års ålder. Motsvarande siffra för Europa är fem.

Kvinnor har rätt till och tillgång till laglig och säker abort fram till och med graviditetsvecka 12. Abort kan också genomföras mellan graviditetsvecka 12 och 28 under vissa omständigheter.

UNICEF rapporterar att Ukraina har en av världens lägsta vaccinationsnivåer, vilket bland annat beror på en allmän misstro mot vaccinering. Detta har inneburit ett stort antal mässlingsfall, med 115 000 rapporterade smittofall och 40 dödsfall. Som ett resultat av vaccineringskampanjer och av att Ukraina har överlåtit till FN att hantera upphandlingen av mediciner har vissa förbättringar skett och vaccinationsgraden bland spädbarn har ökat. Antalet nya årliga mässlingsfall har dock fortsatt att stiga och 2019 rapporterades 58 000 nya smittade.

Vården av personer med psykisk funktionsnedsättning är eftersatt och lågprioriterad. Det är inte ovanligt att personer med psykisk sjukdom eller psykisk funktionsnedsättning som döms för brott placeras i vanliga fängelser.

Rätten till utbildning

Nästan hela den vuxna ukrainska befolkningen är läs- och skrivkunnig. Varje ukrainsk medborgare har rätt till fri skolgång, från förskola till högre utbildning. Skolundervisningen håller ofta relativt hög kvalitet, vilket också gäller viss högre utbildning. Den grundläggande utbildningen är obligatorisk och kostnadsfri. Korruptionen är dock omfattande inom

både skolväsendet och den högre utbildningen, såväl vid inträdesprov som vid examinationer.

Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet

I UNDP:s index för mänsklig utveckling placerar sig Ukraina 2019 på plats 88 av 189, vilket är lägre än genomsnittet bland länderna i Europa och Centralasien. Ukrainas placering har dock stadigt förbättrats sedan 1990. Under samma period ökade den genomsnittliga förväntade livslängden med 2,1 år medan BNP per capita minskade med 25,6 procent.

Längs kontaktlinjen i östra Ukraina är situationen särskilt problematisk ur hälsosynpunkt. Där är många samhällen isolerade och saknar eller har begränsad tillgång till försörjningsmöjligheter, livsmedelsbutiker, apotek, kollektivtrafik, utbildning och sjukvård. Enligt FN har över 50 000 bostäder på båda sidor om kontaktlinjen skadats eller förstörts till följd av konflikten. Hundratusentals pensionärer på icke-regeringskontrollerat område har inte tillgång till sina pensioner. Trots vissa ansträngningar från regeringen är det fortfarande mycket arbetskrävande att registrera dödsfall och födselar somr skett på icke-regeringskontrollerat område. Civil infrastruktur i östra Ukraina utsätts för beskjutning, vilket innebär stora risker för befolkningen.

VI. RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR DISKRIMINERING

Kvinnors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna

Ukraina placerade sig 2019 på plats 62 av 162 på UNDP:s jämställdhetsindex (*Gender Inequality Index, GII*). Stereotypa könsroller anges som en förklaring till att kvinnor inte i lika hög uträkning som män deltar i det politiska och ekonomiska livet, trots en generellt högre utbildningsnivå jämfört med männen.

47 procent av ukrainska kvinnor förvärvsarbetar, att jämföra med 63 procent av männen. Kvinnor tjänade i genomsnitt 79 procent av vad männen tjänade och kvinnor bedöms ägna i genomsnitt dubbelt så mycket tid i veckan åt obetalt hushållsarbete som männen.

Enligt OSSE har 26 procent av kvinnorna i Ukraina utsatts för psykiskt, fysiskt eller sexuellt och könsbaserat våld. FN rapporterar att cirka 1,1

miljoner kvinnor i Ukraina varje år utsätts för våld i nära relationer och att omkring 600 kvinnor årligen dör till följd av det. Europarådets konvention om att förebygga och bekämpa våld mot kvinnor och våld i hemmet, Istanbulkonventionen, har ännu inte ratificerats, då ett flertal parlamentsledamöter anser att delar av konventionen utmanar traditionella könsidentiteter. Under 2017 antogs dock två lagar, som i enlighet med Istanbulkonventionen kriminaliserar våld i nära relationer och ger nya verktyg för de rättskipande myndigheterna att förebygga och bekämpa den typen av brott. 2019 gjordes även ändringar i den ukrainska brottsbalken som kriminaliserar våld i nära relationer.

Mäns våld mot kvinnor bedöms ha ökat i samband med konflikten i Ukraina. FN:s flyktingorgan (UNHCR) och HRMMU har rapporterat om beväpnade aktörer som utsätter kvinnor för sexuellt och könsbaserat våld och tvångsarbete, bland annat vid gränskontroller vid kontaktlinjen. Demobiliserade soldater, som sällan får psykosocialt stöd, bidrar till en ökad osäkerhet för kvinnor och flickor. Svåra ekonomiska förhållanden är en faktor till att kvinnor tvingas in i prostitution.

Barnets rättigheter

Ukraina har ärvt ett sovjetiskt system av institutioner och barnhem. Av de cirka 100 000 barn som bor på institution har över 92 procent åtminstone en förälder i livet. Civilsamhällesorganisationer vittnar om att framtiden ofta blir svår efter att ungdomarna lämnat barnhemmen, en stor andel pojkar hamnar i och blir kvar i kriminalitet och flickor tvingas in i prostitution. Av de barn som bor på institution har en sjättedel någon funktionsnedsättning. Trots förekomsten av samhällsintegrerande program som syftar till ett främja ett självständigt liv för barn med funktionsnedsättning går statens resurser främst till att tillfredsställa dessa barns grundläggande behov inom ramen för institutionsväsendet.

Ukraina ratificerade FN:s barnkonvention 1991. Den ukrainska regeringen antog 2018 en ny nationell handlingsplan för att till 2021 implementera konventionen, bland annat genom att stärka samarbetet mellan myndigheter på statlig och lokal nivå.

Den ryska aggressionen mot Ukraina har haft en allvarlig inverkan på barns möjlighet att åtnjuta sina mänskliga rättigheter. Av Ukrainas

registrerade 1,4 miljoner internflyktingar är omkring 200 000 barn. Enligt UNICEF lever 430 000 barn med konfliktrelaterade psykosociala trauman, varav många bor nära kontaktlinjen och därmed är utsatta för ökade risker. Att skolor, vårdinrättningar och infrastruktur skadas leder till bristande möjligheter till hygien och ökar risken för infektionssjukdomar. Minor och odetonerad ammunition i konfliktområdet utgör stora risker för barn att dödas eller skadas. Enligt UNICEF har 172 barn dödats på grund av minor och andra sprängämnen och 750 skolor skadats eller förstörts sedan konfliktens början 2014.

Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Människorättsorganisationer uppskattar att den romska minoriteten i Ukraina uppgår till mellan 200 000 och 400 000 personer, men tillförlitliga uppgifter saknas. Personer som tillhör den romska minoriteten är ofta fysiskt, ekonomiskt och socialt isolerade, med bristande tillgång till utbildning, sjukvård och politisk representation. Många romer är inte registrerade och saknar därför identitetshandlingar. Ungefär en fjärdedel av dem har aldrig gått i skolan.

Våld mot romer ett utbrett problem i Ukraina enligt människorättsorganisationen *European Roma Rights Centre* (ERRC). Fysiska och verbala attacker mot romer, ofta genomförda av högerextrema grupper, förekommer. Straffriheten för dessa brott är utbredd.

Flera människorättsorganisationer rapporterar om övergrepp och kränkningar av de mänskliga rättigheterna för krimtatarerna på Krim.. Flera aktivister misstänks ha blivit kidnappade, och det finns minst ett bekräftat fall av tortyr och mord. Trots bevis har ingen lagförts. Krimtatarers yttrande- och mötesfrihet inskränks regelbundet och krimtatariska ledare utsätts ofta för husrannsakingar och politiskt motiverade åtal.

Försök att marginalisera krimtatarers kultur sker systematiskt av *de facto*-myndigheterna på Krim, bland annat genom nedstängning av skolor med undervisning på krimtatariska och ukrainska. Antalet elever som undervisas på ukrainska på Krim har exempelvis minskat från nästan

13 000 till ungefär 250 sedan den ryska olagliga annekteringen. Ukrainas regering har aviserat planer på onlineundervisning i krimtatariska för att motverka denna utveckling.

Ukraina antog 2017 en ny utbildningslag, som stärker det ukrainska språket som undervisningsspråk. Lagen har kritiserats av Ungern och Ryssland, med hänvisning till skyddet av det ungerska respektive ryska språkets ställning. Lagen har granskats av Venedigkommissionen och diskussioner pågår med de berörda minoriteterna om tillämpningen.

2019 antogs en ny språklag i Ukraina, som syftar till att stärka det ukrainska språkets ställning som statspråk. Enligt rekommendationer från Europarådets kommission för demokrati genom lag, känd som Venedigkommissionen, bör Ukraina säkerställa att det finns eforderlig lagstiftning för att tillgodose minoriteternas rättigheter.

Hbtq-personers åtnjutande av mänskliga rättigheter

Ukrainsk lagstiftning erkänner inte samkönade äktenskap, men den ukrainska regeringen antog 2015 en lag som förbjuder diskriminering på arbetsplatsen baserad på sexuell läggning och könsidentitet. Könskorrigering operationer är tillåtna i Ukraina, men måste föregås av en 30 dagars sjukhusvistelse för diagnostisering av transsexualism. Transpersoner får korrigera sitt juridiska kön endast efter att ha genomgått en könskorrigering operation.

Perioden efter den så kallade "Värdighetsrevolutionen" på Majdantorget 2013-14 har inneburit vissa förbättringar av hbtq-personers åtnjutande av de mänskliga rättigheterna, vilket till stor del beror på landets reformarbete i linje med associeringsavtalet med EU. Under 2019 genomfördes Pride-parader i Kiev, Odessa och Charkiv. Homofobi är dock ett utbrett problem i Ukraina och framförallt högerextrema organisationer använder en uttalat aggressiv homofobisk retorik. Hatbrott förekommer och straffriheten är utbredd.

Flyktingars och migranternas rättigheter

Enligt det ukrainska socialministeriet var omkring 1,4 miljoner av landets totalt 42 miljoner invånare 2019 registrerade som internflyktingar.

Kvinnor utgjorde 59 procent av dem. Majoriteten av internflyktingarna kom från de ockuperade områdena i Donetsk och Luhansk län och cirka 50 000 beräknades komma från Krim, varav hälften bedömdes vara krimtatarer.

IOM rapporterar att cirka 1,2 miljoner av internflyktingarna är permanent bosatta i den regeringskontrollerade delen av landet och drygt 200 000 på icke-regeringskontrollerat område. Den ukrainska staten har tagit steg mot att förbättra situationen för internflyktingar, bland annat genom att inrätta ett nytt ministerium för dessa frågor. Ukrainas nya vallag, som antogs i december 2019, innebär bland annat en förstärkning av internflyktingars rösträttigheter.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Ukraina har ratificerat FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, men genomförandet lider av betydande brister. Myndighetsutövning som berör personer med funktionsnedsättning bedrivs utifrån premissen att personerna bör segregeras från resten av samhället. Barn med funktionsnedsättning placeras regelmässigt på institutioner där de ofta blir kvar livet ut. Barn med lättare funktionsnedsättning skrivs i regel ut från institutionerna när de blir myndiga, men lämnas då att klara sig själva utan stöd.

Enligt Socialministeriet var 2016 två tredjedelar av de personer som omfattas av rätt till anställningsstöd på grund av funktionsnedsättning arbetslösa. Enligt civilsamhällesorganisationer är den verkliga siffran högre, eftersom många arbetsgivare inte integrerar de funktionsnedsatta personerna i arbetet, utan bara anställer på pappret och betalar ut minimilön. Det finns ett nationellt program för att inrätta särskilda centra för arbetsrehabilitering med syfte att öka anställningsbarheten hos personer med funktionsnedsättning. Fyra procent av arbetsplatserna på ukrainska företag är enligt lag avsatta för personer med funktionsnedsättning. Ukrainas nya vallag förbättrar möjligheten för personer med funktionsnedsättning att rösta genom att kraven på tillgänglighet till vallokaler stärkts.

VII. Exempel på svenskt och internationellt arbete rörande mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Ukraina

Sverige har ett omfattande bilateralt utvecklingssamarbete med Ukraina om cirka 240 miljoner kronor årligen inom ramen för den regionala resultatstrategin för reformsamarbete med Östeuropa, Turkiet och Västra Balkan.

Stödet till Ukraina fokuserar på demokrati och mänskliga rättigheter, miljö samt marknadsutveckling. Regeringens demokratisatsning, som går ut på att Sverige i alla sammanhang ska stå upp för demokratiska principer, arbeta för att stärka demokratin och uttrycka kritik när den brister, genomförs också i Ukraina. Sverige stödjer bland annat flera enskilda organisationer som ägnar sig åt dokumentation, policyarbete och dialog med den ukrainska regeringen. Stöd ges även till organisationer som arbetar med att öka medvetenheten om hbtq-personers åtnjutande av mänskliga rättigheter. Inom jämställdhetsområdet ger Sverige stöd till bland annat den internationella civilsamhällesorganisationen National Democratic Institute, som arbetar med att stärka demokratiska institutioner världen över, samt till FN:s kvinnoorganisation (UN Women). Stödet går bland annat till att stärka kvinnors politiska deltagande, regeringens arbete med att tillämpa FN:s säkerhetsrådsresolution 1325 om kvinnor, fred och säkerhet samt kvinnoorganisationer i östra Ukraina. Stödet till Ukrainas decentraliseringsreform är ett annat område där Sverige bidrar med expertrådgivning och utbildning. För att bidra till ökad transparens och mindre korruption stödjer Sverige arbetet för att utveckla ukrainsk e-förvaltning. Ytterligare ett exempel på det svenska arbetet för demokrati är stödet till inrättandet av public service-media.

Mot bakgrund av den ryska aggressionen mot östra Ukraina ger Sverige dessutom humanitärt stöd.

VIII. RATIFICERING AV CENTRALA KONVENTIONER OM MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (*International Covenant on Civil and Political Rights, ICCPR*)

ratificerades år 1973. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt och det fakultativa protokollet om avskaffandet av dödsstraffet ratificerades år 1991 respektive år 2007.

Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (*International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, ICESCR) ratificerades år 1973. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Internationella konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering (*International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination*, ICERD) ratificerades år 1969.

Konventionen om avskaffandet av all slags diskriminering mot kvinnor (*Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*, CEDAW) ratificerades år 1981. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt ratificerades år 2003.

Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, (*Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, CAT) ratificerades år 1987. Det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr ratificerades år 2006.

Konventionen om barnets rättigheter, (*Convention on the Rights of the Child*, CRC) ratificerades år 2005. Det fakultativa protokollet om indragning av barn i väpnade konflikter och det fakultativa protokollet om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi ratificerades år 2003 respektive år 2016.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (*Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, CRPD) ratificerades år 2010.

Internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden (*International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance*, ICED) ratificerades år 2015.

1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning (*Convention Relating to the Status of Refugees, 1951 Refugee Convention*) ratificerades år 2002. Det tillhörande protokollet ratificerades år 2002.

Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen (*Rome Statute of the International Criminal Court*) har inte ratificerats.

Regionala instrument

Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, *The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms* (ECHR) ratificerades år 1997.

Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter, *Framework Convention for the protection of National Minorities*, ratificerades år 1998.

Europeiska stadgan om landsdel- eller minoritetsspråk, *European Charter for Regional or Minority Languages*, ratificerades år 2005.

Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet, *Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*, undertecknades år 2011, har inte ratificerats.